

Донецький національний університет імені Василя Стуса
Юридичний факультет
Кафедра конституційного, міжнародного і кримінального права

СИЛАБУС
навчальної дисципліни «Міжнародний захист прав людини»

Кількість кредитів ЄКТС	4 кредити ЄКТС
Період викладання	8 семестр
Рівень вищої освіти	Перший
Спеціальність	293 Міжнародне право (International Law)
Освітня програма	293 Міжнародне право (International Law)
Викладач	Турченко О.Г., к.ю.н., доцент Мартинюк О.В., к.ю.н., доцент
Профайл викладача	http://rang.donnu.edu.ua/?pg=kt&nu=127#search http://rang.donnu.edu.ua/?pg=kt&nu=118#search
Доступ до матеріалів курсу	Дистанційний курс на платформі Moodle «Міжнародний захист прав людини» (https://moodle.donnu.edu.ua/course/view.php?id=2211)
Контактна інформація	turchenko@donnu.edu.ua o.martynyuk@donnu.edu.ua

Анотація:

Мета курсу: формування компетентностей, необхідних для розуміння універсальних та регіональних стандартів в галузі прав людини, теоретичних засад міжнародного механізму захисту прав людини, засад антидискримінаційного права ЄС та Ради Європи.

Завдання курсу: проаналізувати процеси розвитку прав людини; класифікувати і аналізувати міжнародні універсальні та регіональні стандарти прав людини; визначити рівень відповідності національного законодавства їм; визначити особливості реалізації міжнародного захисту прав людини.

Навчальна дисципліна передбачає вивчення таких питань, як: природа та сутність прав людини, «покоління» прав людини та їх принципів відмінності, захист прав людини в Європі, діяльність статутних органів Ради Європи в ділянці захисту прав людини, юрисдикція, процедура звернення, виконання рішень Європейського суду із прав людини, інші регіональні системи захисту прав людини, захист окремих прав людини, практика Європейського суду з прав людини щодо основоположних прав і свобод людини, правомірне обмеження прав людини та відступ держав від своїх зобов'язань у сфері прав людини за надзвичайних станів, міжнародний захист окремих категорій та груп осіб, засади антидискримінаційного права ЄС та Ради Європи.

За результатами вивчення дисципліни слід очікувати такі:

– компетентності здобувачів вищої освіти:

- інтегральна компетентність (ІК):

- Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі професійної правничої діяльності, у сфері міжнародного публічного та приватного права, європейського та внутрішньодержавного права, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов із застосуванням правових доктрин, принципів, внутрішньодержавних та міжнародно-правових інститутів;

- загальні компетентності (ЗК):

ЗК-2. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями, застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК-4. Здатність спілкуватися іноземною мовою.

ЗК-5. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій, міжнародні пошукові системи.

ЗК-9. Цінування та повага різноманітності і мультикультурності.

- спеціальні (фахові) компетентності (СК):

СК-4. Знання і розуміння міжнародних стандартів прав людини, положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практики Європейського суду з прав людини.

СК-9. Вміння надавати юридичні висновки й консультації з питань міжнародного (економічного) права, національного права України та інших держав; визначати юридичні ризики тих або інших зовнішньополітичних або зовнішньоекономічних рішень, обрати шляхи їхньої мінімізації.

- результати навчання (РН):

РН-1. Визначати переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин.

РН-5. Самостійно визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна допомога, і діяти відповідно до отриманих рекомендацій.

РН-6. Вільно спілкуватися державною та іноземною мовами як усно, так і письмово, правильно вживаючи правничу термінологію.

РН-7. Ефективно формувати комунікаційну стратегію, доносити до фахівців і нефахівців інформацію, ідеї, проблеми, рішення та власний досвід з актуальних питань національного і міжнародного права.

РН-13. Застосовувати набуті знання у різних правових та міжнародно-правових ситуаціях, здійснювати їх оцінку і формувати обґрунтовані правові висновки.

РН-15. Надавати консультації щодо можливих способів захисту прав та інтересів у різних правових ситуаціях.

Для вивчення навчальної дисципліни «Міжнародний захист прав людини» здобувач повинен набути знання і навички з наступних навчальних дисциплін: «Теорія держави і права», «Конституційне право. Порівняльне конституційне право», «Міжнародне публічне право (основи теорії; основні галузі)», «Конституційне та інституційне право ЄС».

Організація та оцінювання навчання з дисципліни «Міжнародний захист прав людини»

Тиждень	Тема	Форма проведення заняття	Завдання (дистанційний курс на платформі Moodle «Міжнародний захист прав людини»)	Кількість годин аудиторних/СРС	Мак кількість балів за кожну тему
Змістовий модуль 1 (16 балів)+модульний контроль (9 балів)					
1-2 тиждень	Тема 1. Загальні положення про права людини	Лекція	Проаналізувати сучасні підходи до розуміння прав людини, їх класифікації та типізації; визначити особливості легітимного обмеження прав людини. Дослідити концепцію позитивних зобов'язань держави Матеріали дистанційного курсу на платформі Moodle (Лекція на тему "Загальні положення про права людини", Відеоматеріали на тему "Історія розвитку концепції прав людини. Частина 1") ЗК-2, ЗК-9, СК-4, РН-7	4/4	
	Тема 1. Загальні положення про права людини	Практичне заняття	Матеріали дистанційного курсу на платформі Moodle для практичних занять, тема 1, задачі за вказівками викладача	4/6	4
Зтиждень	Тема 2. Населення в міжнародному праві	Лекція	Визначити статус населення в міжнародному праві, охарактеризувати інститут притулку, статус біженців в міжнародному праві Матеріали дистанційного курсу на платформі Moodle (Лекція на тему "Населення в міжнародному праві") ЗК-9, СК-9, РН-7	2/2	
	Тема 2. Населення в міжнародному праві	Практичне заняття	Матеріали дистанційного курсу на платформі Moodle для практичних занять, тема 2, задачі за вказівками викладача	2/3	4
4-5 тиждень	Тема 3. Захист прав людини в діяльності ООН. Регіональні системи захисту прав людини	Лекція	Охарактеризувати діяльність договірних і статутних органів з прав людини ООН, визначити особливості регіональних систем захисту прав людини Матеріали дистанційного курсу на платформі Moodle (Лекція на тему "Захист прав людини в діяльності ООН", "Регіональні системи захисту прав людини", Навчальний посібник І.А. Шуміло "Міжнародна система захисту прав людини", матеріали сайту ООН - договірні та статутні органи з прав людини) ЗК-4, ЗК-9, СК-4, РН-1, РН-6, РН-13, РН-15	4/4	

	Тема 3. Захист прав людини в діяльності ООН. Регіональні системи захисту прав людини	Практичне заняття	Матеріали дистанційного курсу на платформі Moodle для практичних занять, тема 3, задачі за вказівками викладача	4/6	4
6 тиждень	Тема 4. Захист прав людини в Європі	Лекція	Охарактеризувати договірні і організаційні механізми захисту прав людини в Європі Матеріали дистанційного курсу на платформі Moodle (Лекція на тему "Захист прав людини в Європі", "Забезпечення ефективних юридичних засобів захисту у національних правових системах: погляд у світлі практики ЄСПЛ ЗК-2, ЗК-4, СК-4, РН-1, РН-6, РН-13, РН-15	2/2	
	Тема 4. Захист прав людини в Європі	Практичне заняття	Матеріали дистанційного курсу на платформі Moodle для практичних занять, тема 4, задачі за вказівками викладача	2/3	4
			Модульний контроль		9
Змістовий модуль 2 (16 балів) + СР (19 балів)					
7 тиждень	Тема 5. Компетенція, організація та процедура діяльності Європейського Суду з прав людини.	Лекція	Охарактеризувати компетенцію, організацію та процедуру діяльності Європейського Суду з прав людини Матеріали дистанційного курсу на платформі Moodle (Лекція на тему "Компетенція, організація та процедура діяльності Європейського Суду з прав людини", Посібник "Європейський суд з прав людини, Європейська конвенція з прав людини та індивідуальні заяви: перше знайомство") ЗК-2, ЗК-4, СК-4, РН-1, РН-6, РН-13, РН-15	2/2	
	Тема 5. Компетенція, організація та процедура діяльності Європейського Суду з прав людини.	Практичне заняття	Матеріали дистанційного курсу на платформі Moodle для практичних занять, тема 5, задачі за вказівками викладача	2/3	4
8-10 тиждень	Тема 6. Практика ЄСПЛ щодо гарантованих Конвенцією 1950 р. прав	Лекція	Проаналізувати практику ЄСПЛ щодо гарантованих Конвенцією 1950 р. прав, рішення ЄСПЛ проти України Матеріали дистанційного курсу на платформі Moodle (Збірник витягів з рішень Європейського суду з прав людини, Навчальний посібник з використання ЄКЗПЛ) ЗК-4, ЗК-5, СК-4, РН-5, РН-6, РН-13, РН-15	6/6	

	Тема 6. Практика ЄСПЛ щодо гарантованих Конвенцією 1950 р. прав	Практичне заняття	Матеріали дистанційного курсу на платформі Moodle для практичних занять, тема 6, задачі за вказівками викладача	6/12	6
11 тиждень	Тема 7. Міжнародний захист окремих категорій та груп осіб	Лекція	Охарактеризувати міжнародні стандарти та механізми захисту окремих категорій та груп осіб (ув'язнені, трудові мігранти) Матеріали дистанційного курсу на платформі Moodle (Лекція на тему "Міжнародний захист окремих категорій та груп осіб", міжнародні акти) ЗК-2, СК-4, СК-9, РН-1, РН-5, РН-13, РН-15	2/2	
	Тема 7. Міжнародний захист окремих категорій та груп осіб	Практичне заняття	Матеріали дистанційного курсу на платформі Moodle для практичних занять, тема 7 задачі за вказівками викладача	2/3	2
12-13 тиждень	Тема 8. Антидискримінаційне право ЄС та Ради Європи	Лекція	Виявити особливості антидискримінаційного права ЄС та Ради Європи Матеріали дистанційного курсу на платформі Moodle (Лекція на тему "Антидискримінаційне право", міжнародні акти, акти права ЄС) ЗК-4, ЗК-9, СК-4, РН-1, РН-5, РН-6, РН-13, РН-15	4/4	
	Тема 8. Антидискримінаційне право ЄС та Ради Європи	Практичне заняття	Матеріали дистанційного курсу на платформі Moodle для практичних занять, тема 7,8 задачі за вказівками викладача	4/6	4
			Представлення СР		19
			Екзамен/Підсумкове тестування		40
			Разом		100

Організація та критерії оцінювання навчання визначаються «Порядком оцінювання знань здобувачів вищої освіти у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса», «Положенням про організацію освітньої діяльності у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса», «Положенням про систему внутрішнього забезпечення якості вищої освіти у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса», «Методичними рекомендаціями до розробки силабусу навчальної дисципліни», «Методичними рекомендаціями до розробки критеріїв оцінювання типових завдань у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса».

Критерії оцінювання знань здобувачів: є орієнтиром для викладачів і здобувачів в їх партнерських взаємовідносинах як учасників освітнього процесу; вчасно оприлюднюються та доводяться до кожного здобувача вищої освіти на першому навчальному занятті; слугують орієнтиром для здобувача вищої освіти під час виконання завдань і є обов'язковими для викладача під час оцінювання; спрямовані на мінімізацію суб'єктивного чиннику під час оцінювання; є інструментом виявлення рівня підготовки здобувача вищої освіти відповідно заявлених в освітній програмі і силабусі результатів навчання.

При викладанні дисципліни використовуються методи усного та письмового опитування, дискусії, робота в групах, тестування, індивідуальні завдання, виконання практичних робіт, модульна контрольна робота.

Загальна сума балів з курсу «Міжнародний захист прав людини» складає 100 балів і формується, як сума всіх балів, отриманих здобувачем вищої освіти за виконання всіх видів робіт протягом семестру. Ця сума складається з балів, отриманих з першого разу при проходженні всіх видів контролю або виконанні видів робіт.

Здобувач, що не пройшов будь-який з видів контролю або не виконав з поважних причин будь-який вид робіт має право виконати їх в часи індивідуальних консультацій викладача за графіком, затвердженому кафедрою. Комунікація з викладачем здійснюється через корпоративну пошту.

Таким чином, загальна сума балів для денної форми навчання формується з балів, що отримав здобувач на практичних заняттях за виконання організаційно-навчальної роботи (**максимально 32 бали**), за виконання усіх видів самостійної роботи (**максимально 19 балів**), за проходження модульного контролю (**максимально 9 балів**) та підсумковий контроль (**максимально 40 балів**).

Розподіл балів здійснюється наступним чином:

Змістовний модуль 1 16 балів				Модульний контроль	Змістовний модуль 2 16 балів				СР	Підсумковий контроль	Загальна сума балів
Практичні заняття					Практичні заняття						
T1	T2	T3	T4	9	T5	T6	T7	T8	19	40	100
4	4	4	4		4	6	2	4			

Організаційно-навчальна робота здобувачів вищої освіти в аудиторії оцінюватися з урахуванням участі в практичних заняттях (індивідуальне (застосовується для оцінки здатності здобувача критично мислити, визначати проблему, аналізувати та оцінювати ситуацію, подію, інформацію тощо, формулювати альтернативні варіанти рішень, прогнозувати, обґрунтовувати власну позицію тощо) та фронтальне (спрямоване на оцінку знань і розуміння матеріалу, здатності набувати нові знання), доповнення, доповіді) та виконання аналітичних завдань у відповідному курсі на платформі Moodle.

Оцінка роботи на кожному занятті може складати 2, 1, 0 (незадовільно) балів та 2, 1, 0 балів за виконання аналітичних завдань у відповідному курсі на платформі Moodle):

2 (2) бали виставляється здобувачу вищої освіти, що показав всебічні та глибокі знання передбаченого програмою матеріалу, міжнародних актів, додаткової літератури, рекомендованої програмою курсу, що проявив творчі здібності в розумінні, викладенні та використанні програмного матеріалу, відповідь є правильною, цілісною, логічною, обґрунтованою, містить аргументацію, аналітичні міркування, демонструє критичне мислення здобувача.

1 (1) бал виставляється здобувачу вищої освіти, що показав повне знання передбаченого програмою матеріалу, що засвоїв основну літературу, рекомендовану програмою курсу, що виявив стабільний характер знань і здібності до їх самостійного застосування та оновлення в ході практичної діяльності, але відповідь є частково правильною, нецілісною, фрагментарною, недостатньо аргументованою.

0 балів виставляється здобувачу вищої освіти, який виявив істотні прогалини у знанні основного програмного матеріалу, що виражається у незнанні основних понять та положень теми, в невмінні пов'язати теоретичний матеріал з прикладами з чинного законодавства, юридичної практики, відповідь є неправильною або містить грубі помилки, здобувач демонструє незнання і нерозуміння навчального матеріалу, не може обґрунтувати свою думку.

Проходження модульного контролю (**максимально 9 балів**) відбувається у формі тестування у відповідному курсі на платформі Moodle (розділ – Модульний контроль) за графіком навчального процесу. Тестовий формат оцінювання знань і вмінь спрямований на такі типи результатів опанування освітньої програми як знання, розуміння, застосування, вміння аналізувати, надавати оцінку.

Формою організації **самостійної роботи (максимально 19 балів)** є навчально-рольова гра «Засідання Європейського суду з прав людини».

Навчально-рольова гра є позааудиторною формою організації навчального процесу і направлена на практичне застосування норм Європейської Конвенції про захист прав людини і основних свобод на національному рівні та при зверненні до Європейського суду з прав людини.

Результатом проведення цієї гри є деталізоване знання механізму захисту

прав людини та основних свобод, процесуальних питань звернення до Європейського суду з прав людини, критеріїв прийнятності скарги, порядку розгляду справ Європейським судом, питань дружнього врегулювання, справедливої компенсації і контролю за виконанням рішень Суду.

Отримані знання, вміння і навички повинні забезпечити здобувачам успішну правозастосовну діяльність, під час навчальних занять при вирішенні практичних завдань, під час розігрування рольових ситуацій і проведення ділових ігор, так і в майбутній самостійній професійній діяльності.

Етапи проведення навчально-рольової гри:

1. Вивчення національного законодавства, рішень Європейського суду з прав людини, юридичної літератури.
2. Вивчення фабули справи, за якою буде здійснюватися підготовка і проведення навчально-рольової гри.
3. Підготовка заяви про порушення однією з Договірних Сторін (держав) її прав, викладених у Європейській Конвенції про захист прав людини та основних свобод або протоколах до неї.
4. Підготовка заперечень Договірної Стороною-відповідачем щодо неприйнятності заяви Договірної Сторони-заявника.
5. Підготовка проекту рішення Європейського Суду з прав людини по суті.
6. Проведення імітаційного пленарного засідання Європейського суду з прав людини.
7. Підведення підсумків.

Критерії оцінки проведення навчально-рольової гри

№	Найменування критерію	Кількість балів
1	Своєчасність	0-3
2	Якість поданих документів (заяви, заперечень, рішення): аргументованість, доказовість, переконливість, чіткість, логічність інформативна місткість	0-6
3	Дотримання регламенту ЄСПЛ	0-4
4	Рівень підготовленості учасників гри: ораторська майстерність, вільна орієнтація у матеріалі, ступінь вивчення і опрацювання необхідного теоретичного матеріалу, використання додаткової літератури, оригінальність, креативність та іноваційність підходу	0-6

Підсумковий контроль проводиться на вибір здобувача у **формі** екзамену або альтернативних видів робіт:

Види підсумкового контролю	Вимоги	Кількість балів
екзамен за екзаменаційним білетом	Відповідно до переліку контрольних питань	40 балів: 3 теоретичних питання (15+15+10 балів)
опублікування наукової статті у фаховому науковому виданні	Спеціальні вимоги – тематика статті має відповідати предмету дисципліни, має бути довідка з редакції, що стаття прийнята до опублікування у відповідний номер журналу протягом поточного навчального року	40 балів
підготовка юридичних квестів/ділової гри за тематикою дисципліни з урахуванням	Здобувачі визначають самостійно за узгодженням з викладачем (група не більше 2 здобувачів)	20 балів
заняття призового місця на всеукраїнських/міжнародних змаганнях; на конкурсі наукових робіт за тематикою дисципліни	за тематикою дисципліни	40 балів
тестування	на платформі Moodle (розділ – Підсумковий контроль)	40 балів

Розподіл балів, які отримує здобувач за усний екзамен

40-33 бали - виставляється здобувачу, що показав всебічні та глибокі знання передбаченого програмою матеріалу, законодавства, міжнародних актів, додаткової літератури, рекомендованої програмою курсу, що проявив творчі здібності в розумінні, викладенні та використанні програмного матеріалу.

32-25 балів - виставляється здобувачу, що показав повне знання передбаченого програмою матеріалу, що засвоїв основну літературу, рекомендовану програмою курсу, що виявив стабільний характер знань і здібності до їх самостійного заповнення та оновлення в ході практичної діяльності.

24-15 балів - виставляється здобувачу, який показав знання основного матеріалу в обсязі навчальної програми, необхідному для майбутньої роботи, знайомий з основною літературою, рекомендованою програмою курсу.

14-0 бали - виставляється здобувачу, який виявив істотні прогалини у знанні основного програмного матеріалу, що виражається у незнанні основних понять та положень навчального курсу, в невмінні пов'язати теоретичний матеріал з прикладами з чинного законодавства, юридичної практики.

Орієнтовні питання до усного екзамену:

1. Європейська конвенція захисту прав людини і основних свобод як джерело формування європейських стандартів прав людини в сфері кримінального правосуддя.

2. Місце Європейської конвенції захисту прав людини і основних свобод у

національній системі права України й інших держав-членів Ради Європи.

3. Еволюція європейського механізму захисту прав людини. Європейський суд з прав людини як контрольний орган у системі конвенційного права.

4. Порядок формування та структура European Court of Human Rights. Юрисдикція European Court of Human Rights.

5. Європейський Суд з прав людини: порядок звернення і функції. Суб'єкти, які мають право на звернення до Суду. Поняття жертви (Victim), потенційні і непрямі жертви.

6. Процедура розгляду скарги в Суді.

7. Зміст права на життя у практиці ЄСПЛ. Захист індивіда від будь-якого довільного позбавлення життя державою.

8. Обов'язки держави, що впливають зі ст.2 Конвенції. Захист права на життя у рішеннях ЄСПЛ проти України.

9. Право осіб, позбавлених волі, на гуманне поводження і повагу гідності, що властиве людській особистості.

10. Зміст поняття «катування» та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарань. Критерії розмежування катувань, нелюдського поводження і принижуючого гідність поводження.

11. Грубі порушення умов тримання під вартою. Ненадання або несвоєчасне надання належної медичної допомоги.

12. Обов'язки держави, що впливають зі ст. 3 Конвенції. Ознаки катування у рішеннях ЄСПЛ проти України.

13. Зміст та сфера дії права на свободу та особисту недоторканність у практиці ЄСПЛ.

14. Гарантії прав особи на свободу та на особисту недоторканність.

15. Вимоги до правомірного позбавлення особи свободи у практиці ЄСПЛ.

16. «Habeas corpus» відносно психічно хворих осіб, при арешті з метою екстрадиції, в умовах надзвичайного стану.

17. Порушення права на свободу та особисту недоторканність у рішеннях ЄСПЛ проти України.

18. Втручання у право на повагу до приватного і сімейного життя. Межі прав, передбачених ст.8 Конвенції.

19. «Свободи думки, совісті, релігії» «свобода зібрань та об'єднань», «свобода вираження поглядів» в інтерпретаціях ЄСПЛ.

20. Зміст права на свободу мирних зборів. Зміст права на свободу об'єднань. Втручання держави у право мирних зборів та на свободу об'єднань.

21. Зміст права власності та поняття власності. Втручання щодо користування майном.

22. Заборона рабства та примусової праці у практиці Європейського суду з прав людини.

23. Поняття та види прав людини. «Покоління» прав людини та їх принципи відмінності.

24. Правомірне обмеження прав людини та відступ держав від своїх зобов'язань у сфері прав людини за надзвичайних станів.
25. Позитивні зобов'язання держави в сфері захисту прав людини.
26. Міжнародна регламентація правових питань населення. Міжнародно-правові питання громадянства. Підстави набуття та припинення громадянства;
27. Правове положення іноземців. Безгромадянство і подвійне громадянство;
28. Правовий статус іноземців та тимчасово-переміщених осіб.
29. Право притулку. Захист прав біженців.
30. Конвенційний механізм захисту прав людини в діяльності ООН. Основні міжнародно-правові документи про права людини;
31. Організаційний механізм захисту прав людини в діяльності ООН. Статутні та договірні органи ООН.
32. Міжамериканська система захисту прав людини.
33. Африканська система захисту прав людини.
34. Арабська система захисту прав людини.
35. Захист прав людини в рамках АСЕАН (Асоціація держав Південно-Східної Азії).
36. Діяльність статутних органів Ради Європи в сфері захисту прав людини.
37. Дискримінація як соціокультурний феномен, юридичний феномен: поняття та форми.
38. Сфера дії європейського антидискримінаційного права;
39. Захищені ознаки.

Система оцінювання результатів навчальних досягнень:

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для іспиту	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
67-74	D	задовільно	
60-66	E		
0-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання

Список рекомендованих джерел

Основна література

1. Базов О.В. Юрисдикція Європейського суду з прав людини: доктрина та практика: монографія. Київ: Істина, 2017. 424 с.
2. Пушкіна О. Система прав і свобод людини та громадянина в Україні: теоретичні і практичні аспекти забезпечення: монографія. Київ : Логос, 2016. 416 с.
3. Фулей Т. І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: Науково-методичний посібник для суддів. 2-ге вид. випр., допов. К., 2015. 208 с.
4. Дудаш Т. І. Практика Європейського суду з прав людини: навчальний посібник. К.: Алерта, 2016. 488с.
5. Шуміло І. А. Міжнародна система захисту прав людини: навчальний посібник. Київ : ФОП Голембовська О. О., 2018. 168 с.
6. Сенаторова О. В. Права людини і збройні конфлікти : навчальний посібник. Київ: ФОП Голембовська О. О., 2018. 208 с.
7. Європейський Союз: від ідеї до імплементації: навч.-метод. посібник / Упорядники: М.К. Кеда та ін. Чернігів : Десна Поліграф, 2017. 616 с.
8. Права людини у міжнародному праві : підручник / [Бакумов О. С., Варунц Л. Д., Войціховський А. В. та ін.; за заг. ред. А. В. Войціховського]. Харків: ООО «Планета-Принт», 2021. 404 с.
9. Сироїд Т. Л., Фоміна Л. О. Міжнародний захист прав людини : навчальний посібник. Харків : Право, 2019. 310 с.
10. Міжнародний захист прав людини : навчальний посібник / кол. авторів ; за ред. О. Б. Онишко. Львів : Львівський державний університет внутрішніх

справ, 2022. 540 с. URL: <https://surl.li/ftnogu>. Захист прав людини в сучасному міжнародному та європейському праві: навч.-метод. посібник [Електронне видання] / Х. Бехруз, А. Гриб [та ін.]; за ред. Х. Бехруз; НУ «Одес. юрид. академія». Одеса: Фенікс, 2023. 62с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7989bcac-899a-4c69-8b5a-2954e0aab923/content>.

11. Гончаров В. В. Міжнародний захист прав людини : навчальний посібник для підготовки до ЄФВВ. Київ : Юрінком Інтер, 2025. 300 с.

Допоміжна література

1. Софінська І. Д. Подвійне громадянство, принцип вірності і публічне врядування: мати не можна позбавити. *Часопис Київського університету права*. 2021. № 2. С. 71-76.
2. Примаков К.Ю., Бідняк С.С. Міжнародний захист прав людини під час збройних конфліктів. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. №2. С.417-420. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/282302>.
3. Барабаш О.О. Інститути захисту прав людини в Україні: міжнародний аспект. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. №1. С.16-18. URL: http://www.pap.in.ua/1_2019/3.pdf
4. Степаненко К.В. Впровадження європейських стандартів прав людини у правову систему України: теоретико-правовий аспект. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. №1. С.53-56. URL: http://www.pap.in.ua/1_2019/12.pdf
5. Грищук А.Б., Гула І.Л. Міжнародно-правовий захист прав людини. Особливості захисту прав громадян України в Європейському суді з прав людини. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. №1. С. 187-191. URL: http://www.pap.in.ua/1_2019/55.pdf.
6. Білоус О.В. Процесуальні гарантії дотримання прав людини і громадянина в діяльності органів судової влади. *Science Rise: Juridical Science*. 2019. № 2 (8). С. 34–38. doi: <https://doi.org/10.15587/2523-4153.2019.173450>.
7. Львова Є. Розвиток правових механізмів забезпечення і захисту прав та свобод людини і громадянина в екстремальних умовах глобалізації. URL: http://www.cvk.gov.ua/visnyk/pdf/2016_1/visnyk_1_2016_st_16.pdf.
8. Єльнікова М.О. Сучасні концепції розуміння прав і свобод людини. *Вісник*
9. Антонович М.М. Відповідальність за порушення прав людини і міжнародного гуманітарного права в умовах гібридної війни. *Від теорії міжнародного права до практики захисту прав людини: Liber Amicorum до 60- річчя професора Всеволода Всеволодовича Мищика: [монографія] / за ред.: О. В. Задорожного, О. Р. Поєдинок*. Київ ; Одеса : Фенікс, 2016. С. 673-689.
10. Рабінович С.П., Панкевич О.З. Тест на недискримінацію в практиці Європейського суду з прав людини: оцінювальні аспекти. *Право України*. 2017. №4.

11. КОМПАС: Посібник з освіти в області прав людини за участі молоді. URL:
<https://www.coe.int/uk/web/compass/legal-protection-of-human-rights>.

Інформаційні ресурси в Інтернет

<https://www.rada.gov.ua/>

Верховна Рада України

<http://www.mfa.gov.ua>

Міністерство закордонних справ України

<https://www.un.org/en>

Організація Об'єднаних Націй

<http://www.un.org/Overview/Organs/sc.html>

Рада безпеки

<http://www.ici-cij.org>

Міжнародний Суд ООН

Викладач:

завідувач кафедри конституційного,
міжнародного і кримінального права

Ольга ТУРЧЕНКО

Погоджено:

Декан факультету

Ірина КОВАЛЬ

Завідувач кафедри

Ольга ТУРЧЕНКО

Гарант освітньої програми

Ольга ТУРЧЕНКО

Рекомендовано рішенням кафедри конституційного, міжнародного і кримінального права, протокол № 10 від «17» червня 2025 р.